

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060207

DOM
2015-07-01
Stockholm

Mål nr
M 6304-14

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2014-06-05 i mål nr M 2229-13, se bilaga A

KLAGANDE

1. Kammarkollegiet
Box 2218
103 15 Stockholm

2. Länsstyrelsen i Jönköpings län
551 86 Jönköping

MOTPART

Dödsboet efter Y S

Ombud: W J

SAKEN

Ansökan om lagligförklaring samt tillstånd till uppförande av ett nytt vattenkraftverk i Tidån benämnt Ryfors Övre vattenkraftverk m.m. i Mullsjö kommun; nu fråga om återkallelse av ansökan

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen undanröjer mark- och miljödomstolens dom med undantag för vad som förordnats om prövningsavgift och rättegångskostnader och avskriver målet från vidare handläggning.

2. Dödsboet efter Y S ska ersätta Kammarkollegiet för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 3 200 kr avseende arbete. På beloppet ska ränta utgå enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

Dok.Id 1181660

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

YRKANDEN M.M. I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kammarkollegiet och **Länsstyrelsen i Jönköpings län** har yrkat att mark- och miljödomstolens dom ska ändras i visst hänseende. Kammarkollegiet har även i andra hand yrkat att mark- och miljödomstolens dom ska undanröjas och att ansökan om lagligförklaring och tillstånd till vattenverksamhet avslås.

Dödsboet efter Y S (dödsboet) har därefter återkallat sin ansökan om tillstånd till vattenverksamhet och lagligförklaring av Ryfors Övre kraftverk med tillhörande anläggningsdelar.

Kammarkollegiet har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Eftersom dödsboet återkallat sin ansökan om tillstånd till vattenverksamhet och lagligförklaring av Ryfors Övre kraftverk med tillhörande anläggningsdelar ska mark- och miljödomstolens dom med undantag för vad som förordnats om prövningsavgift och rättegångskostnader undanröjas och målet skrivs av från vidare handläggning (jfr NJA 2001 C 40).

Med hänsyn till återkallelsen ska dödsboet ersätta Kammarkollegiet för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen. Kammarkollegiet har yrkat ersättning med 6 000 kr motsvarande fyra timmars arbete med en uppgiven timkostnad om 1 500 kr. Dödsboet har vitsordat ett belopp om 3 000 kr som skäligen i och för sig.

Som allmän utgångspunkt gäller vid bestämmande av ersättning för rättegångskostnad att det är den verkliga kostnaden som ska ersättas. Enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning finns det inte skäl att ifrågasätta den av Kammarkollegiet angivna tidsåtgången i ärendet. När det däremot gäller vilken timkostnad som ersättningen ska utgå från anser Mark- och miljööverdomstolen att det, i avsaknad av underlag som ger möjlighet att bedöma den verkliga kostnaden, inte

finns anledning att utgå från annan timkostnad än vad som vanligtvis begärs av andra statliga myndigheter i denna typ av ärenden, dvs. 800 kr per timme (jfr Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 juni 2015 i mål nr M 8255-14). Skälig ersättning för Kammarkollegiets rättegångskostnader ska därför bestämmas till 3 200 kr.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 29 juli 2015

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Henrik Löv och Mikael Hagelroth, tekniska rådet Dag Ygland samt tf. hovrättsassessorn Rickard Forsgren, referent.

Föredragande har varit Helen Agah.

Rättelse/komplettering

Dom, 2014-06-05

Rättelse, 2014-06-18

Beslutat av: rådmannen Anders Enroth

Rättelse sid 3 villkor 14, första meningen ska lyda: Ett latent villkor aktiveras i det fall att vandringshindret i form av befintligt dämme vid Ryds kvarndamm rivs ut eller vandringshindret på annat sätt utgår.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2014-06-05
meddelad i
Växjö

Mål nr M 2229-13

SÖKANDE
Y S

Ombud: W J

SAKEN

Ansökan om tillstånd till uppförande av ett nytt vattenkraftverk i Tidån benämnt Ryfors Övre vattenkraftverk m m i Mullsjö kommun

Avrinningsområde: 108 (Göta Älv) N: 6418605 E: 430616

DOMSLUT

Lagligförklaring

Mark- och miljödomstolen lagligförklarar härmed Ryfors Övre kraftverk med tillhörande anläggningsdelar (bl a regleringsdamm, kraftverksintag, tilloppstub, maskinstation och utloppskanal) i enlighet med 17 och 18 §§ lagen (1998:811) om införande av miljöbalken.

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen ger sökanden tillstånd till

- att riva ut befintligt vattenkraftverk och ersätta detta med ett nytt och genom kraftverket få avleda en vattenmängd om 4 m³/s,
- att anlägga fångdammar i överensstämmelse vad som närmare har beskrivits i tekniska beskrivningen,
- att med Ryfors Övre kraftverk få dämna till nivån +221,20 m, eller den nivå som uppstår vid fullt öppen damm och avsänka dammen för kraftverkets praktiska drift till +220,90 m samt
- att sänka befintlig botten i utloppskanalen till +213,35.

Dok.Id 289216

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: mmd.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-16:30

Villkor

1. Arbetena ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökande angett i ansökningshandlingarna och i övrigt uppgett och åtagit sig i målet.
2. Arbetena ska så långt möjligt utföras i torrhet och i övrigt så att grumling minimeras.
3. Framför turbinintaget ska ett galler installeras med största spaltvidden 15 mm och med en lutning om 30-35 grader. En flyktväg för fisken ska anordnas. Den närmare placeringen av gallret och av flyktvägen samt fastställande av tappning till denna ska bestämmas i samråd med tillsynsmyndighet.
4. För kontroll av vattenståndet uppströms dammen ska den uppsatta vattenståndsskalan bibehållas, på vilken nivåerna +221,20 m och +220,90 m är markerade.
5. Utformningen av de tekniska lösningarna ska anpassas efter omgivande byggnader så att kulturmiljövärdena tas tillvara. Närmare utformning ska bestämmas i samråd med tillståndsmyndighet.
6. Minimivattenföringen förbi kraftverket ska som medelvärde över året vara minst 340 l/s. Fördelningen under året ska vara enligt följande:

v 44-15	minst 200 l/s
v 16-18	minst 750 l/s
v 19-38	minst 350 l/s
v 39-43	minst 750 l/s
7. Utloppskanalen inventeras inför rensning på förekomst av stormusslor. Eventuellt påträffade musslor samlas och flyttas till huvudfåran.
8. Grumlande arbeten får endast utföras under perioden 15 juli till och med 15

september. Åtgärder ska vidtas så att grumling minimeras och för att förhindra att ohärdad betong och andra föroreningar riskerar att nå vattendraget.

9. Störande arbeten får inte utföras under perioden den 1 april till den 15 juli.
10. Fingaller och flyktöppningar ska vara färdiga att tas i bruk senast då kraftverket tas i bruk.
11. Inför markarbeten ska en arkeologisk utredning bekostas av sökanden och initieras och beslutas av länsstyrelsens kulturmiljöenhet. Sökanden ska samråda med Länsstyrelsen i god tid innan markarbetena påbörjas så att utredningen kan utföras.
12. Ett kontrollprogram för anläggningsarbetena ska inlämnas till länsstyrelsen senast två månader innan dessa ska påbörjas. Kontrollprogrammet ska innehålla en beskrivning av hur arbetena ska utföras, vilka skyddsåtgärder som ska vidtas samt vilka kontroller som ska utföras. Inventering med avseende på stormusslor samt handlingsplan i händelse av att stormusslor påträffas ska vara en del av kontrollprogrammet.
13. Maskinkörning och markingrepp inom arbetsområdet, ska ske med hänsyn till kulturmiljön på det sätt som anges i ansökans miljökonsekvensbeskrivning.
14. Ett latent villkor aktiveras i det fall att vandringshindret i form av befintligt dämme vid Ryds kvarndamm rivs ut. Detta villkor innebär anläggande av en teknisk fiskväg i samråd med tillsynsmyndigheten.

Strömfallsfastighet

Fastigheten Mullsjö Ersered 1:14 ska utgöra strömfallsfastighet.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen godkänner den i målet upprättade miljökonsekvensbeskrivningen.

Arbetstid

De i denna dom tillståndsgivna arbetena ska, vid risk att tillståndet annars förfaller, vara utförda inom tio (10) år från det att domen vunnit laga kraft.

Oförutsedd skada

Anspråk enligt 24 kap. 13 § miljöbalken på grund av oförutsedd skada ska, för att få tas upp till prövning, anmälas till mark- och miljödomstolen inom fem (5) år från utgången av ovan angivna arbetstid.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen ändrar inte den med stöd av 3 kap. förordningen (1998:940) om avgift för prövning och tillsyn enligt miljöbalken tidigare preliminärt fastställda avgiften för målets prövning.

Fiskeavgift

Fiskeavgift ska erläggas med ett engångsbelopp på tretusensexhundranittioåtta (3 698) kronor. Avgiften ska betalas till Havs- och vattenmyndigheten.

Omprövning av tillstånd

Vid omprövning av tillståndet med stöd av 24 kap miljöbalken är sökanden enligt 31 kap 22 § andra stycket 1. miljöbalken inte skyldig att utan ersättning avstå från mer än tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan tas ut vid kraftverket efter avdrag för den del av produktionsvärdet som är en följd av vattenregleringar.

Rättegångskostnad

Sökanden åläggs att utge ersättning för rättegångskostnader till Kammarkollegiet med 53 600 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagens datum till dess betalning sker.

Ogillade yrkanden

Mark- och miljödomstolen avslår yrkandet om verkställighetsförordnande samt övriga framförda yrkanden som inte särskilt behandlats ovan.

BAKGRUND

Ryfors Övre Kraftverk har sin belägenhet i Tidån ca 3 km sydväst om Mullsjö centrum. Det strömfall som Ryfors Övre kraftverk idag nyttjar har sedan mycket lång tid tillbaka använts för kraftproduktion.

Ryfors Bruk anlades år 1742 då en stångjärnshammare sattes upp vid det mellersta av tre fallen (Ryfors Övre). Av privilegiebrevet från år 1742 framgår att före det att stångjärnshammaren tillkom fanns två mjölkvarnar och en sågkvarn. En masugn som tidigare funnits vid Svenshult flyttades år 1798 till Ryfors Bruk. I det sammanhanget tillkom ett manufakturverk. Stångjärnssmidet lades ner år 1906.

Ryfors Bruk delades år 1919 och kom därefter att kallas Ryfors Övre och Nedre Bruk. Ryfors Övre kraftverk byggdes under åren 1910- 1911. Kraftverket brann ned år 1927, men återuppbyggdes omgående på samma plats. Det är enligt sökande tveksamt om det efter återuppbyggnaden av kraftverket har skett några större åtgärder i kraftverket. Några data för aggregatet har inte återfunnits men i Kommerskollegiums undersökning "*Sveriges Utbyggda Vattenkraft år 1930*" uppges utbyggnadsvattenföringen till 2,2 m³/s. Kraftstationens effekt var då enligt uppgift 100 kW. Enligt uppgift från samma källa ger kraftverket på 100 kW på 6,3 m fallhöjd och 2,2 m³/s drivvattenföring. Sökande uppger att kraftverket i dag ger ca 70 kW.

Kraftverket med maskinutrustning börjar bli till åren kommen och sökanden ser det som ett behov av att byta ut maskinutrustningen och samtidigt innebär det också en effektivisering av kraftverket.

ANSÖKAN**Yrkanden**

Sökanden som är ägare av Ryfors Övre vattenkraftverk med tillhörande anläggningsdelar i Tidån, Mullsjö kommun, Jönköpings län, yrkar att mark- och miljödomstolen lagligförklarar respektive ger tillstånd enligt följande:

- att Ryfors Övre kraftverk med tillhörande anläggningsdelar (bl a regleringsdamm, kraftverksintag, tilloppstub, maskinstation och utloppskanal) lagligförklarar,
- att få tillstånd att riva ut befintligt vattenkraftverk och ersätta detta med ett nytt och genom kraftverket få avleda en vattenmängd om 4 m³/s,
- att anlägga fångdammar i överensstämmelse vad som närmare har beskrivits i teknisk beskrivning,
- att med Ryfors Övre kraftverk få dämna till nivån +221,20 m, eller den nivå som uppstår vid fullt öppen damm, och avsänka dammen för kraftverkets praktiska drift till +220,90 m,
- att sänka befintlig botten i utloppskanalen till +213,35 samt
- att Mullsjö Ersered 1:14 skall utgöra strömfallsfastighet

Sökanden hemställer vidare:

- att arbetstiden, jämlikt 22 kap 25 § miljöbalken (MB), för att ersätta det befintliga vattenkraftverket med ett nytt ska fastställas till tio år,
- att anspråk, jämlikt 24 kap 13 § MB, på grund av oförutsedd skada ska framställas senast inom fem år efter arbetstidens utgång,
- att den förlust som sökanden enligt 31 kap 22 § MB är skyldig att underkasta sig utan ersättning, ska bestämmas till en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan uttas vid kraftverket,
- att domstolen jämlikt 6 kap 9§ MB godkänner den i ärendet inlämnade miljökonsekvensbeskrivningen samt
- att verkställighetsförordnande ges.

Förslag till villkor

1. Arbetena ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökande angett i ansökningshandlingarna och i övrigt uppgett och åtagit sig i målet.
2. Arbetena ska så långt möjligt utföras i torrhet och i övrigt så att grumling minimeras.
3. Ett lutande fingaller 30-35 grader med högsta fria öppning mellan gallerstavarna ska vara 15 mm med flyktvägar för fisk ska sättas framför turbinintaget.
4. För kontroll av vattenståndet i dammen ska sökanden tillse att det finns en vattenståndsskala med nivåerna +221,20 m och +220,90 m markerade.
5. Alltid släppa ett minimiflöde som ett medelvärde över året på 340 l/s.
6. Utloppskanalen inventeras inför rensning på förekomst av stormusslor. Eventuellt påträffade musslor samlas och flyttas till huvudfåran.
7. Grumlande arbeten utförs i huvudsak under perioden juli till och med augusti.
8. Arbeten skall inte utföras under tiden för fågelhäckningsperiod eller april-maj.
9. Upprätta ett kontrollprogram i samråd med tillsynsmyndigheten.
10. Det införs ett latent villkor för införande av fiskväg om det visar sig att dert finns behov.

Gällande tillstånd

Vad känt är för sökanden finns det inte något annat äldre tillstånd till Ryfors Övre kraftverk än ett privilegiebrev från år 1742. Med hänvisning till övergångsbestämmelserna till 9 § 2 stycket vattenlagen (1983:291) menar sökanden att frågan om lagligheten av en vattenkraftanläggning som har tillkommit före ikraftträdande av den nya vattenlagen utan tillstånd enligt vattenlagen (1918:523) eller motsvarande äldre bestämmelser ska bedömas enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst. Samma bestämmelser finns, enligt sökande, införda i 18§ i Lag om införande av miljöbalken (SFS 1998:811).

Enligt ovan relaterade övergångsbestämmelser ska lagligheten avseende Ryfors Övre vattenkraftverk med anläggningsdelars tillkomst, hänföras till den lagstiftning som gällde vid dess tillkomst, vilket torde ha skett före den äldre vattenlagens tillkomst. Visserligen har det ursprungliga vattenkraftverket från år 1910 - 1911

efter brand, återuppbyggt omkring år 1927 men före tidigare vattenkraftverk har det funnits anläggningar som utnyttjat vattenkraften för industriell verksamhet. Regleringsdamm på aktuell plats med uppdämning torde enligt sökande ha funnits sedan år 1742. I vart fall kan privilegiebrevet tolkas att så har varit. Lagligheten avseende Ryfors Övre vattenkraftverk med tillhörande anläggningsdelar bör då åtminstone prövas efter 1880 års vattenrättsförordning.

Sökanden kan konstatera totalt sett att Ryfors Övre kraftverk har skötts opåtalat under den tid det har funnits. Då kraftverket inte tidigare har förnärmat annans rätt, i förekommande fall annat än genom medgivande, och inte allmänna intressen, bör nämnda kraftverk med anläggningsdelar och nyttjad uppdämning presumeras vara lagligt tillkommen.

Rådighet

Enligt sökande har denne, som ägare av fastigheten Mullsjö Ersered 1:14, ensam rätt till den fallrättighet som disponeras i Ryfors Övre vattenkraftverk. Sökanden anser sig därför ha rådighet enligt bestämmelserna i 2 kap i lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (SFS 1998:812).

Nuvarande anläggning

Den befintliga anläggningen består av en dammbyggnad och kraftstation. Dammbyggnaden är i huvudsak en stenmurverks- och betongdamm som har tre utskov och ett intag. Från intaget leder en kort tilloppstub till kraftstationen. Nedströms om kraftstationen följer en ca 35 m lång utloppskanal på vänster sida om strömfåran.

Kraftstationen består av en turbinsump och en kraftstationsbyggnad. Aggregatet har en uppställning med vertikal axel med generator och elutrustning belägen i kraftstationsbyggnaden. Några data för aggregatet har inte återfunnits men i Kommerskollegiums undersökning ”Sveriges Utbyggda Vattenkraft år 1930” uppges utbyggnadsvattenföringen till 2,2 m³/s. Kraftstationens effekt var då enligt uppgift 100 kW.

Dammbyggnaden har tre utskov avstängbara med handmanövrerade luckor. Den sammanlagda avbördningskapaciteten med uppströmsvattenytan +221,20 är ca 17 m³/s. Vattenföring med 100 års återkomsttid kan inte avbördas utan att vattennivån stiger över krönet.

Ombyggnader, framtida anläggning och verksamhet

Det utbyggnadsförslag som redovisas i denna tekniska beskrivning innebär att Ryfors Övre kraftstation ersätts med en ny kraftstation. Befintlig dammbyggnad kommer att byggas om och förses med nya utskovsluckor. Vattenhushållningen och driften av kraftverket kommer i huvudsak att ske på samma sätt som hittills.

Den planerade kraftstationen består av intag med lucka och intagsgaller, tilloppskulvert, kraftstation och utloppskanal. Intaget består idag av en betongkonstruktion med en fri bredd på 2,38 m och tröskelnivå +219,0. Konstruktionen kommer att rustas upp eller förnyas med bibehållande av den fria bredden och tröskelnivån. Uppströms om vägbron förbereds för en avstängningslucka.

Nedströms om vägbron förses intaget med ett intagsgaller med ett fritt avstånd mellan grindjärnen på 15 mm. Kraftstationen, som anläggs på samma plats som den nuvarande kraftstationen, utrustas med en reglerad turbin med löphjul av Kaplan typ och tillhörande generator. Turbinens nominella slukförmåga planeras till 4,0 m³/s. Från sugrörsutloppet och till strömfåran nyttjas befintlig utloppskanal som vattenväg. Kanalens area ökas genom att bottennivån sänks till +213,35.

Dammbyggnaden som har tre utskov kommer att behållas i nuvarande utförande men utskoven kommer att byggas om. Ombyggnaden innebär att trösklarna sänks till nivån + 219,00 i utskov nr 1 och 2. Den fria bredden i utskov nr 1 och 2 minskas för att ge plats för betongbeklädnad av dammpelarna mellan utskoven.

Utskov nr 3 har idag två träluckor. Dessa luckor kommer att ersättas av en planlucka med mekanisk manövrering och automatikfunktion som öppnar luckan vid stationsfrånslag. Utskovets fria bredd minskar något medan tröskelnivån

+219,00 kommer att vara oförändrad. Efter ombyggnad av dammen kommer avbördningskapaciteten, med vattenytan i nivå med föreslagen dämningssgräns +221,20, att vara ca 11 m³/s för utskov nr 1 respektive nr 2 och ca 9 m³/s för utskov nr 3. Den sammanlagda kapaciteten kommer således att vara något större än vattenföringen med återkomsttid 100 år, 30 m³/s.

Arbetena kommer att i huvudsak utföras i torrhet genom att nivån upp- och nedströms under byggnadstiden sänks av så långt det går med befintliga utskov. Därutöver kan det finnas behov av låga fångdammar uppströms vid arbeten med intagets uppströmsdel och utskoven samt nedströms vid arbeten med utloppskanalen. Om det förekommer hög vattenföring kan det också behövas en avskärmning mellan arbetsplatsen och Tidan nedströms om dammen. För kraftstationens grundläggning och fördjupning av utloppskanalen behöver sannolikt både jord- och bergschakt utföras. Kraftstationen utförs i huvudsak av betong med en överbyggnad som utseendemässigt anpassas till befintliga byggnader. Den nya kraftstationsbyggnaden, som kommer att innehålla i huvudsak turbin och generator, utformas som en tillbyggnad av befintlig kraftstation. Den befintliga kommer att användas för el- och kontrollutrustning samt personalutrymmen.

Arbetstiden för samtliga byggnadsarbeten bedöms till sex månader.

Eftersom vattenföringen i Tidan i princip är oreglerad kommer kraftverket att drivas som ett strömkraftverk. Det betyder att kraftverket kommer att drivas med den vattenföring som momentant finns tillgänglig. Således kommer vid vattenföringar större än 4,0 m³/s tappning av överskjutande vattenföring att ske genom utskoven i dammen. Detta förhållande kommer att råda under ca 50 dagar per år.

Tidan saknar regleringsmagasin av betydelse uppströms om Ryfors. Den vattenvolym som Ryfors Övre dämmer upp är obetydlig och inte möjlig att använda för vattenreglering. Vattenföringen vid Ryfors är således oreglerad.

Uppströms vattennivå är normalt +221,20 vilken man strävar att hålla för att erhålla maximal fallhöjd. Dämningsgränsen föreslås till +221,20. Nedströms vattennivå bestäms av vattenståndet vid Ryfors Nedre och är normalt +215,00. Strömfallets upp- och nedströmsgränser är belägna på sökandens fastighet.

SMHI har redovisat ett hydrologiskt dimensioneringsunderlag för Ryfors i Tidans daterat 2008-12-04. Uppgifterna baseras på avrinningen under perioden 1961-1990 och avser oreglerade förhållanden.

HHQ ₁₀₀ år	30 m ³ /s
HHQ ₅₀ år	27 m ³ /s
MHQ	13 m ³ /s
MQ	2,6 m ³ /s
MLQ	0,5 m ³ /s
LLQ ₅₀ år	0,1 m ³ /s

Höjdsystem

Höjdangivelser i föreliggande förslag är angivna i Rikets höjdsystem av år 1900, RH 00. Som företagets huvudfix föreslås VD-fixen för Ryfors Nedre kraftverk vilken är belägen ca 100 m nedströms anläggningen på vattendragets vänstra strand. Fixpunkten, som består av en 3/4-tums järndubb som vertikalt inborrats i en stor sten, har höjden +215,75. Fixpunkten finns beskriven i domen den 25 september 1942 i målet A.M. 55/1941 (Ryfors Nedre kraftverk). Vid dammen har en lokal fixpunkt lagts ut vilken har höjden +222,08.

Sakägare

Några övriga fastighetsägare berörs inte av planerade åtgärder. Ägare av Ryfors Nedre vattenkraftverk är Ryfors Nedre Bruk AB, Box 73, 656 22 Mullsjö.

Planfrågor

Ryfors bruksområde anges som område med samlad bebyggelse i Mullsjö kommuns översiktsplan från 2000. Översiktsplanens karta över planer och restriktioner listar Ryfors som ett område av riksintresse för kulturmiljövård och Ryfors gammelskog

klassas därtill som Natura 2000-område. Planerade åtgärder bedöms inte strida mot intentionerna i översiktsplanen. Inga detaljplaner finns för berört område och området nämns inte heller i områdesbestämmelserna.

Miljökonsekvenser

Konsekvenserna av planerade åtgärder för natur- och kulturmiljö bedöms generellt som måttliga, och utgörs främst av tillfälliga störningar under anläggningstiden. Den planerade verksamheten kommer inte att påverka vattenförekomsten som helhet. Under förutsättning att föreslagna skyddsåtgärder vidtas, medför anläggningen förbättrade möjligheter att uppnå miljö kvalitetsnormen god ekologisk status för vattenförekomsten. Konsekvenserna för fiskfaunan i Tidån bedöms som måttliga med kortsiktiga negativa effekter genom exempelvis grumling under anläggningen. Långsiktiga negativa effekter av reducerade flöden i huvudfåran kompenseras i hög grad av en minimitappning. Det bedöms dock angeläget att minimitappningen tappas förbi kraftverket då det i dagsläget förekommer torrläggning av huvudfåran, samt att denna harmoniseras med tappningen vid Ryfors Nedre kraftverk.

Stormusslor, bottenfauna och vegetationen bedöms endast påverkas kortsiktigt. Negativa effekter av t.ex. grumling bedöms bli liten om planerade skyddsåtgärder vidtas.

Anläggningsarbetet kan komma att orsaka störning på fågellivet i närområdet. Störningen kommer dock att ske under en begränsad tid och bedöms inte medföra några bestående konsekvenser. Det rekommenderas dock att anläggningsarbetet utförs efter fågelhäckningsperioden för att minimera störningen. De skyddade områdena kring Ryfors bedöms inte påverkas alls då den planerade verksamheten endast påverkar närområdet kring kraftverket och vattenfåran. Planerad verksamhet kräver tillfart för entreprenadmaskiner som riskerar att skada befintliga byggnader eller fornlämningen intill vattendraget. Det är därför av vikt att tillfartsvägar och upplag planeras med största hänsyn till dessa lämningar. Skador som kan uppstå vid

uppförande av ny maskinstationsbyggnad minimeras genom att byggnaden får utseende som smälter väl in i området.

Fisk/Fiske

Stråken är utpekat som nationellt värdefullt vattenområde för fisk- och naturvård, bland annat därför att den nyttjas för ett betydande fritidsfiske och utgör en säregen sjö. Sjön hyser bestånd av öring, mört, braxen, gers, sutare, benlöja, siklöja, lake, gädda, abborre m.fl. normalt förekommande fiskarter. Öring har utplanterats i sjöns tillflöden ett flertal tillfällen och sjön har provfiskats av länsstyrelsen 1984, 1994 och 2004.

Huvudfåran i Tidån vid Ryfors Övre kraftverk har inte provfiskats enligt befintliga underlag. Tidån utgör ett av kommunens sportfiskevatten. Här finns bestånd av bl.a. abborre, gädda och öring. Öring, som förekommer i sjön Stråken, nyttjar delar av Tidån som reproduktionsområde. Beståndet bedöms dock som svagt.

Berörd del av Tidån (Stråken-Ryfors) är utpekat som regionalt potentiellt värdefullt vatten, på grund av förekomst av sjölevande öring i Stråken. I biflöden till Stråken har öring utplanterats vid ett flertal tillfällen. Öring har satts ut årligen som rom eller yngel i biflöden till sjön åtminstone sedan 1994, framförallt i Mullsjöbäcken/Nykyrkebäcken men också i Tidåns huvudfåra nedströms Ryfors Nedre kraftverk. De stammar av öring som satts i sjön har sitt ursprung från Vättern. Försök har även gjorts att fiska ut bestånd av amerikansk bäckröding som förekom i Mullsjöbäcken.

Huvudfåran i Tidån nedströms Ryfors Övre kraftverk är fullständigt påverkad av indämning från Ryfors Nedre kraftverk. En kortare sträcka, uppskattningsvis ca 50 m, har en strömmande karaktär men dåliga förutsättningar för öringreproduktion och uppväxt på grund av rensningar.

Dammanläggningen vid Ryfors Övre utgör ett artificiellt definitivt vandringshinder för all vandrande fiskfauna i denna del av Tidån. Tidån mellan Ryds kvarndamm och Ryfors Övre kraftverk är av sjöliknande karaktär (på grund av indämning) och

hyser därför inga förutsättningar som reproduktionsområde för lekande fisk såsom öring. Enligt Fiskevårdsområdesföreningen har biotopförbättrande åtgärder genomförts i Tidans huvudfåra nedströms Ryfors Nedre kraftverk. Bland annat har lekgrus lagts ut i fåran. Fåran bedöms vara relativt opåverkad av rensningar. En ökad vattenavledning till kraftverk medför ofta en försämring av huvudfårans biotopkvalitet för t.ex. strömlevande och strömlekande fiskarter. Den korta strömfåran omedelbart nedströms dammen kommer inte att kunna upprätthålla någon fiskreproduktion på grund av periodvis torrläggning. Den ökade utbyggnads- vattenföringen medför att spill av vatten förbi kraftverket inte kommer ske under lika stor del av året som tidigare (nuvarande 120 och blivande 50 dygn per år). Regleringsgraden i vattensystemet påverkas dock inte. Detta medför att naturfåran även i framtiden kommer att präglas av naturliga flödesvariationer.

Det vandringshinder för fisk som dammen utgör kvarstår. Uppströms dammen saknas förutsättningar för reproduktion av strömvattenlekande fiskarter på grund av dämmningspåverkan. Kontinuitetsavbrottet som dammen innebär medför ingen påverkan på tillgängliga lekhabitat för öring i Tidan vid Ryfors Övre. För att fiskfaunan ska gynnas av fria vandringsvägar, genom tillgängliggörande av lek- och födosöksområden, skulle krävas att samtliga tre vandringshinder (Ryfors Nedre, Övre och Ryds kvarndamm) åtgärdades. En fiskväg för uppströms lekvandrande fisk skulle därmed inte medföra någon egentlig nytta idag. En fiskväg kan leda till viss nytta genom att strömstationära fiskbestånd skulle kunna vandra förbi Ryfors Övre för t.ex. födosök. Denna nytta bedöms dock som begränsad. Om intagsgallret utformas flackt lutande (ca 30-35 graders vinkel) och med en tätare spaltvidd, kan skador på utvandrande fisk av de flesta storlekar undvikas. Gallret bör i så fall förses med flyktöppning och avledning för nedvandrande fisk.

Negativa konsekvenser för fiskfaunan kan uppstå under anläggningsarbeten genom grumling. Detta kan skada populationer av fisk nedströms dammläge och utloppskanalen. Dessa effekter bedöms dock bli av momentan karaktär om försiktighetsmått vidtas för att minimera transporten av finsediment. Sammantaget bedöms planerade åtgärder medföra måttliga konsekvenser för fiskfaunan i denna del av

Tidan. Den kortsiktiga negativa effekten på fiskfaunan genom t.ex. grumling bedöms bli liten om planerade skyddsåtgärder vidtas. Påverkan i form av minskat flöde i huvudfåran kompenseras till stor del genom minimitappning under hela året, till skillnad från dagens situation. Risk för skador på nedströmsvandrande fisk minimeras om intagsgallret utformas för detta ändamål.

Förekomsten av stormusslor är inte känd i berörd del av Tidan och är enligt befintliga underlag aldrig undersökt. Tidan uppströms Nässjön hyser bestånd av flodpärlmussla. Den korta strömfåran nedströms Ryfors Övre kraftverk är historiskt påverkad av torrläggning och rensning. Därmed torde stormusslor endast kunna förekomma i den del av huvudfåran som påverkas regelbundet av indämning från Ryfors Nedre kraftverk. Det kan dock inte uteslutas att musslor förekommer i kraftverkets utloppskanal. Med hänsyn till förekomst av flodpärlmussla uppströms i Tidan kan det inte heller uteslutas att enstaka musslor förekommer i Tidan vid aktuellt kraftverk.

Planerade åtgärder bedöms inte ha några långsiktiga negativa konsekvenser för stormusslor. De kortsiktiga negativa konsekvenser för stormusslor som kan skönjas av planerade åtgärder är störning till följd av grumling samt rensningsarbeten i utloppskanalen. Det bedöms som angeläget att grumling minimeras t.ex. genom att arbeten utförs i torrhet bakom fångdamm. För att säkerställa att inga stormusslor grävs upp ur utloppskanalen, bör områden sökas av inför entreprenad. Detta görs med vattenkikare vid reducerad vattenföring. Eventuella musslor bör flyttas till lämpliga biotoper i huvudfåran och spridas där. Där bedöms de kunna fortleva med den kontinuerliga minimitappning som kommer införas.

Samråd

Samråd har genomförts med länsstyrelsen vid två tillfällen, den 17 september 2010 och den 30 oktober 2012. Vidare hölls samråd med allmänheten den 16 juni 2011. Samrådsunderlag skickades ut till Kammarkollegiet, Havs- och Vattenmyndigheten, länsstyrelsen, Svenska Naturskyddsföreningen och Älvräddarna den 27 september 2012.

Yttranden har inkommit från Havs- och vattenmyndigheten, Svenska naturskyddsföreningen och Kammarkollegiet.

Bland de frågor som ställdes eller synpunkter som kom in kan nämnas att aktuellt område för planerad verksamhet hyser mycket värdefulla vattenmiljöer, det är viktigt för bevarandet av områdets naturvärden att skapa en kontinuitet i vattensystemet som möjliggör för vattenorganismer att förflytta sig i systemet. Möjligheten att skapa en vandringsväg förbi kraftverket bör utredas samt att redovisa vilka bedömningar som ligger till grund för föreslagen minimitappning (0,25 m³/s). Vidare föreslogs att Ryfors Övre och Nedre kraftverk skulle slås ihop till en anläggning vari Ryds kvarn också skulle ingå. Det ställdes frågor varför avståndet mellan stavarna i intagsgrinden hade valts till 40 mm. Vidare efterfrågades en utredning av förekomsten av stormusslor.

Länsstyrelsen meddelade ett beslut angående betydande miljöpåverkan den 11 december 2012. I beslutet kommenterar länsstyrelsen frågor om bland annat kulturmiljö, miljö kvalitetsnormer, minimitappning, faunapassage, fingaller och noll-/andra alternativ samt kontrollprogram.

Kontroll

Sökanden är villig att upprätta ett kontrollprogram efter samråd med tillsynsmyndigheten och inge detta i god tid innan tillståndsgivna arbeten påbörjas.

Handlingsplanen för musslor införlivas förslagsvis som en del i kontrollprogrammet för planerade arbeten.

Ersättningserbjudande

En fiskeavgift motsvarande 20 avgiftsenheter utgår.

Tillåtlighet*Tillåtlighet enligt 2-4 kap miljöbalken*

Sökande är av den uppfattningen, med hänvisning till 2 kap 1 § 2 stycket, att sökt tillstånd att effektivisera och på sikt möjliggöra fiskvandring är att hänföra till en åtgärd som är av försumbar betydelse i det enskilda fallet. Sökande väljer ändå att behandla det nu aktuella vattenföretaget i vad gäller Hänsynsreglerna 2 kap 2§ - 6§.

Sökande har erfarenhet av att ha skött Ryfors Övre kraftverk under många år. Därigenom anser sig sökande ha den kunskap som erfordras enligt MB:s bestämmelser. Den eventuella skada som kan uppstå på människors hälsa och miljön är vid ett dammgenombrott. Det ligger i sakens natur hos sökande att använda den teknik som så långt möjligt omöjliggör dylika genombrott, det med hänvisning bland annat till det strikta ansvar som i dag åvilar en dammägare för skador som kan uppstå nedströms. Sökande avser även att utnyttja bästa möjliga teknik vad avser val av turbinaggregat och övrig utrustning till kraftanläggningen.

Lokaliseringen av Ryfors Övre vattenkraftverk är given, eftersom det redan i dag finns och är i drift. Därför anser sökanden att den sökta lokaliseringen är den som innebär minsta intrång och olägenhet för miljön.

Driften av Ryfors Övre vattenkraftverk innebär ett fortsatt och utökat nyttjande av en förnybar produktionskälla. Härigenom hushållas med andra råvaror och kretsloppet tillämpas.

Sökande avser att för byggande av den nya maskinstationen kräva att blivande entreprenör skall använda sig av miljövänliga oljor. I övrigt kommer det inte att användas några kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller för miljön vid byggnationen och framtida driften av anläggningen.

Vattenföretaget berör en av äldre anläggningar, sedan lång tid tillbaka, starkt påverkad sträcka av Tidan. Sökande anser det uppenbart att hinder mot företaget

inte kan mötas ur allmän planeringssynpunkt. Planerad åtgärd motverkar inte heller intentionerna i Mullsjö kommuns översiktsplan.

Tillåtlighet enligt 5 kap miljöbalken, miljö kvalitetsnormer

Under förutsättning att föreslagna skyddsåtgärder vidtas, medför anläggningen förbättrade möjligheter att uppnå miljö kvalitetsnormen god ekologisk status för vattenförekomsten. Avgörande för denna bedömning är införlivandet av en minimi-tappning i regleringsbestämmelser, latent villkor om inrättande av fiskvandringssväg, samt skyddsåtgärder för nedströms vandrande fisk.

Tillåtlighet enligt 11 kap miljöbalken

För att bygga om och trygga den fortsatta driften i Ryfors Övre vattenkraftverk krävs en beräknad investering på 7,3 miljoner kr. Produktionen kan ett normalår beräknas vara 890 000 kWh. Den specifika kostnaden för återupptagande av driften i anläggningen beräknas till 20 öre/kWh. Värdet på den producerade energin är betydligt större.

De skador som företaget kan anses förorsaka är i sammanhanget försumbara. Ombyggnation och lagligförklaringen uppfyller därmed enligt sökanden tillåtligheten enligt bestämmelserna i 11 kap 6 § MB.

De skador som företaget kan anses förorsaka i själva ombyggnation av maskinstation är grumling under anläggningsfasen. Arbetena kommer i huvudsak att utföras i torrhet genom att nivån upp- och nedströms under byggnadstiden sänks av så långt det går med befintliga utskov. Därutöver kan det finnas behov av låga fångdammar uppströms vid arbeten med intagets uppströmsdel och nedströms vid arbeten med utloppskanalen. Om det förekommer hög vattenföring kan det också behövas en avskärmning mellan arbetsplatsen och Tidans nedströms om dammen. Den grumling som uppkommer vid arbeten med fångdammarna blir ytterst begränsad dels genom att fångdammarna är små och dels att de företrädesvis läggs ut och schaktas bort i lugnvatten.

Sökande har mot bakgrund därav den uppfattningen att planerade åtgärder ger

väsentligt större nytta än uppkomna skador och är därmed tillåtlig enligt bestämmelserna i 11 kap 6 § miljöbalken.

INKOMNA YTTRANDE OCH BEMÖTANDE

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten har avstått från att yttra sig.

Habo och Mullsjö kommuners miljönämnd anser att en helhetssyn för vattenförekomsten Tidån vid Ryfors ska gälla, vilket innebär att även Ryfors Nedre samt Ryds kvarndamm (som också utgör definitiva vandringshinder för fisk) beaktas. Ansökan behöver kompletteras med en utredning av de ekonomiska och tekniska förutsättningar för fiskvandringssväg vid Ryfors Övre samt Ryds kvarndamm vilken också ägs av sökanden. För att säkerställa vattenföringen i huvudfåran bör minimitappningen öka till medellågvattenföringen (MLQ) 500 l/s.

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Ekonomi för de miljöförbättrande åtgärder som sökanden avser att vidta bör redovisas och tas med i lönsamhetsbedömningen (anläggningskostnad, produktionsförlust med mera). Länsstyrelsen motsätter sig att arbetena får påbörjas innan mark- och miljödomstolens dom vinner laga kraft.

Ansökningshandlingarna bedöms vidare behöva kompletteras med följande; en utredning som belyser nyttan av att möjliga miljöförbättrande åtgärder vidtas även vid Ryds kvarndamm, en utförlig redovisning av det latent villkor som föreslås, en utförlig redovisning av andrahandsalternativet som sökanden beskriver i samt den utredning som ligger till grund för den sökta minimitappningens storlek (0,26 m³/s). Det bör vidare förtydligas var minimiflödet kommer att släppas samt grunderna för detta. Planerad fördjupning av utloppskanalen, från +215,0 m till +213,35, anser Länsstyrelsen bör tas upp som ett yrkande i ansökan. Vidare bör det förtydligas om fördjupningen innebär att utnyttjad fallhöjd ökas samt om fördjupningen innebär någon påverkan på Ryfors Nedre vattenkraftverks vattenhushållning, komplettering med ett villkor som reglerar när störande anläggningsarbeten kan genomföras med tanke på fågelhäckningsperioden. Avslutningsvis vill länsstyrelsen få ett för-

tydligande i ansökan avseende kontroll av verksamheten. Länsstyrelsen önskar att ett kontrollprogram upprättas efter samråd med tillsynsmyndigheten och inges till tillsynsmyndigheten i god tid innan de tillståndsgivna åtgärderna påbörjas.

Länsstyrelsen begär att domstolen förordnar sakkunnig att utreda möjlig utformning av faunapassage och lämpligt flöde för dess funktion. Länsstyrelsen anser inte att sökandens förslag med slitsränna alternativt denlränna utgör bästa möjliga teknik.

Länsstyrelsen vidhåller att en fiskutredning behöver genomföras för att kunna bedöma påverkan av planerad verksamhet på det akvatiska livet. Länsstyrelsen önskar ta del av det underlag som visar att bäckrödingen utgör ett hot mot den biologiska mångfalden i berörd del av Tidan och att detta skulle vara en anledning till att inte utföra en faunapassage.

Länsstyrelsen anser att lönsamhetsbedömningen bör redovisas vidare då kostnaderna för nödvändiga skyddsåtgärder inte är inkluderade i beräkningarna. Länsstyrelsen saknar kostnadsposter rörande det lutande fingaller som sökanden avser att sätta framför turbinintaget samt minimitappningen som sökanden avser att släppa bredvid kraftverket. Kostnaden för minimitappningen bör redovisas både för sökandens förslag och Länsstyrelsens förordade 500 l/s. Handlingarna bör vidare kompletteras med den beräkning som utgör underlag för fiskvägens uppskattade kostnad. Länsstyrelsen önskar att handlingarna kompletteras med det underlag som ligger till grund för bedömningen att 10 % av medelvattenföringen ger tillräckligt med vatten för att säkerställa passage av allt akvatiskt liv och därmed den sökta minimitappningens storlek.

Med hänvisning till Handbok för artskyddsförordningen anser länsstyrelsen att störande anläggningsarbeten bör undvikas under tiden 1 april – 15 juli och att detta ska föreskrivas som ett villkor i tillståndsansökan. Länsstyrelsen anser att sökanden bör upprätta en handlingsplan för hanteringen av stormusslor, i händelse av att dessa påträffas vid avsänkning av damm. Länsstyrelsen motsätter sig alltjämt att verkställighetsförordnande ges.

Kammarkollegiet instämmer i Länsstyrelsens i Jönköpings län yttrande och delar länsstyrelsens synpunkter på hur ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen bör kompletteras. Nollalternativet beskrivs av sökanden på så sätt att anläggningen bibehålls i sitt nuvarande skick. Eftersom verksamheten saknar tillstånd anser Kammarkollegiet att sökanden har gjort en felaktig redovisning av nollalternativet. Endast en tillståndsgiven verksamhet som har förutsättning att bedrivas i enlighet med miljökvalitetsnormerna kan ligga till grund för nollalternativets redovisning. Miljökonsekvensbeskrivningen behöver således även kompletteras med en korrekt beskrivning av nollalternativet.

Kammarkollegiet yrkar att domstolen förordnar sakkunnig att utreda möjlig utformning av faunapassage och lämpligt flöde för dess funktion. Kollegiet anser inte att sökandens förslag med slitsränna alternativt denilränna utgör bästa möjliga teknik. Angående behovet av fiskväg anser sökanden att behovet kan ifrågasättas med anledning av att det finns amerikansk bäckröding i vattendragen i närområdet. Kammarkollegiet önskar ta del av den bakomliggande utredning som sökanden har haft som underlag för bedömningen att den amerikanska bäckrödingen skulle utgöra hot mot den biologiska mångfalden i aktuellt område.

De nya bedömningsgrunderna för hydromorfologiska kvalitetsfaktorer trädde i kraft den 1 september 2013 och gäller omedelbart. Sökandens miljökonsekvensbeskrivning har inte gjorts enligt de nya bedömningsgrunderna och bör därför uppdateras.

Kammarkollegiet anser att verksamhetens lönsamhet kan ifrågasättas. Av samrådsunderlaget från den 17 september 2010 anges att utan certifikat är lönsamheten i befintliga kraftverk låg och att de inte klarar den höga drifts- och tillsynskostnad som finns. Den samhällsekonomiska beräkningen är vidare bristfällig eftersom kostnader för erforderliga skyddsåtgärder inte är inkluderade avseende fingaller och minimitappning. Kostnader för minimitappning bör redovisas såväl av den av sökanden förordade tappningen som den av kollegiet förordade tappningen om medellågwaterförlingen, $0,5 \text{ m}^3/\text{s}$. Ansökan bör också kompletteras med underlag

för kostnadsuppgift om fiskväg. Angående nollalternativet gör Kammarkollegiet alltjämt bedömningen att verksamheten saknar tillstånd. Kollegiet önskar ta del av det privilegiebrev som sökanden åberopar som stöd för verksamhetens drift.

SÖKANDENS KOMPLETTERING OCH BEMÖTANDE

Efter föreläggande från Mark- och miljödomstolen har sökanden kompletterat ansökan med en utredning kring amerikansk bäckröding och kopior av åberopat privilegiebrev. I kompletteringen har sökanden även svarat med anledning av tidigare yttranden från länsstyrelsen och Kammarkollegiet.

Den sökta sänkingsgränsen ska vara +220,90.

Av utredningen om amerikansk bäckröding framgår sammanfattningsvis att bäckrödingen är en främmande art som introducerades i Sverige år 1892. Bäckröding har i svenska vatten bildat vilda bestånd, ofta högt upp i vattensystemet i små vattendrag, och kan påverka lokala öringsstammar. Bäckrödingen finns i Mullsjöbäcken samt Vasabäcken väster om Mullsjö och har en direkt förbindelse med sjön Stråken. Med hänvisning till Fiskeplan för Stråkens fiskevårdsområde framgår ett problem med den amerikanska bäckrödingen i närområdet. Bland annat framgår att man har försökt göra en utfiskning för att komma tillrätta med den främmande arten. Av fiskeplanen framgår också bäckrödingen är konkurrensstark i förhållande till öringen, vilken kan bli utkonkurrerad. Huruvida den amerikanska bäckrödingen kommer att kunna sprida sig till Tidan och vandra förbi kraftverken i Ryfors vid en eventuell fiskväg är det inte möjligt att uttala sig om, lika lite som att någon kan hävda att de inte skulle kunna sprida sig till Tidan om så nu inte redan har skett.

Den dåliga öringstillgången i Stråken är ett skäl att införa en latent bestämmelse för fiskväg. Det ska också ses mot bakgrund av att det vid Ryfors Övre kraftverk inte har funnits en naturlig vandringsväg innan dammbyggnadens tillkomst. Om någon fisk har kunnat ta sig förbi så måste det ha varit en mycket starksimmande art, vilket i dag inte finns i närområdet.

Miljökonsekvensbeskrivningen redovisar befintliga uppgifter om fiskförekomst. Några standardiserade undersökningar av fiskfaunan har inte genomförts i aktuell del av Tidan. Dock finns uppgifter om diverse arter i Tidan och Stråken. Bland annat en insjölevande stam av öring i Stråken som nyttjar Tidan nedströms Ryfors nedre för reproduktion. Av tänkbara strömvattenlevande fiskarter i denna del av Tidan, får nog öring anses vara den art som har störst krav på sin miljö i form av konnektivitet, bottenförhållanden, beskuggning, strömförhållanden m.m. De skyddsvillkor som föreslås i MKB har anpassats med fokus på denna arts behov, vilken kan betraktas som en paraplyart för andra fiskarter. Därför bedömer sökanden att ett standardiserat provfiske inte skulle tillföra relevant information, annat än ett mått på hur höga tätheter är idag. Resultatet skulle sannolikt endast fungera som ett referensvärde, eftersom sökanden bedömer att öringsstammen i denna del kommer förstärkas om föreslagna skyddsvillkor realiserar.

Sökanden är av den uppfattningen att där Ryfors Övre kraftverk är beläget har det varit ett naturligt vandringshinder för uppvandrande fisk. Om någon fisk har kunnat vandra upp så måste det ha varit mycket starksimmande fiskarter och mycket vatten. Mot bakgrund av att det enbart är eventuell starksimmande arter som under speciella förhållanden har kunnat vandra förbi Ryfors Övre kraftverk föreslås bestämmelser om en latent fiskväg som installeras om det visar sig att det kommer upp starksimmande arter som har behov att vandra vidare i systemet. Vid behov av en fiskväg så finns enbart möjlighet att bygga slitsränna, denlränna eller inlöp.

Som nivå på minimitappning har föreslagits $0.25 \text{ m}^3/\text{s}$. Denna nivå bedöms av sökanden vara ekonomiskt acceptabel nivå som ska kunna upprätthålla det biologiska livet i huvudfåran. Den ökade utbyggnadsvattenföringen medför att spill av vatten inte kommer ske under lika stor del av året som tidigare. Men även framöver kommer spill till huvudfåran att förekomma under högflödesperioder (ca $50 \text{ dgr}/\text{år}$). Normalt yrkas för allmänna intressen MLQ, eller ibland 50 l/s och meter åbredd. Båda dessa angreppssätt innebär en tappning om ca $0.4 \text{ m}^3/\text{s}$. Det är dock en kraftig generalisering av behoven i en strömvattenbiotop. Sökanden är villig att

variera minimivattenföring över året i likhet med en oreglerad flödesregim. Exakt nivå på minimitappning bör utredas genom t.ex. provtappning för att säkerställa en ekologiskt hållbar nivå. Detta kan möjligen hanteras inom ramen för en provotid.

Minimitappning skulle kunna fördelas enligt följande:

v. 44-15, 200 l/s

v. 16-18, 750 l/s

v. 19-38, 3501/s

v. 39-43, 7501/s

Minimitappningen över året skulle därmed bli 340 l/s.

Sökandens grunduppfattning är att nyttan av en fiskväg måste överstiga kostnaden. Om så inte är fallet bör det inte byggas någon fiskväg.

Kostnaden för det lutande fingallret ligger med i kostnaden för intaget. Kostnaden för fiskväg i Ryfors Övre finns upptaget till 400 000 kr.

Av vad som framgår av tidigare skrivelse så är minimitappningen på 260 l/s medtaget i produktionsberäkningen. Vid beräkning med ytterligare 240 l/s i minimitappning skulle det bli en produktionsförlust på ca 70 000 kWh.

Sökande ansluter sig till länsstyrelsens synpunkt att det skrivs in i kommande dom som villkor att störande arbeten bör undvikas under tiden 1 april – 15 juli.

En handlingsplan kan på enkelt vis upprättas för hantering av stormusslor. Handlingsplanen införlivas förslagsvis som en del i kontrollprogrammet för planerade arbeten.

Havs- och vattenmyndigheternas föreskrifter och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten säger ungefär följande: konnektivitet (tidigare kontinuitet) betraktas nu både uppströms och nedströms, och man utgår från vandrande fiskarter och inte

matematiskt hur vandringshinder ligger i vattenförekomsten som tidigare. Skillnaden blir marginell. Regleringsdammarna har en påverkan som vandringshinder. Hydrologi och morfologi har blivit mer detaljerat och klassas i hög grad av SMHI. Nya bedömningsgrunder beskriver indämningspåverkan bättre och man tittar mer på flödesenergi mm istället för MLQ/MHQ osv.

Sökanden ser inte att konsekvenserna blir så förändrade. I miljökonsekvensbeskrivningen har sökanden redan tagit hänsyn till nedströms vandrande fisk. Det uppstår en påverkan på flödesenergi m.m. i ”torrfårorna” men förändringen är i paritet med de tidigare bedömningsgrunderna. Den däckningspåverkan som dammarna medför finns redan och förändras inte av planerad ombyggnad.

Om det ska byggas en fiskväg förbi Ryfors Övre kraftverk måste det bli fråga om i första hand slitsränna alternativt kan det bli fråga om en denilränna. Antagligen har passagen förbi Ryfors Övre kraftverk tidigare utgjort ett naturligt vandringshinder. Mot bakgrund av den naturliga åfårens lutning och utformning är här inte lämpligt med omlöp/faunapassage. Kostnaden för byggande av fiskväg kan beräknas till ca 600 000 kr.

Miljöförbättrande åtgärder i Ryds kvarndamm torde inte inrymmas inom bestämmelserna för 11 kap 6 § miljöbalken. Det är inte ekonomiskt möjligt att installera en vattenturbin i Ryds kvarndamm som kan bära en kostnad för byggande av fiskväg förbi dammen. Byggande av ett omlöp/faunapassage för svagsimmande arter skulle strida mot EU:s ramvattendirektiv. Sökanden är något tveksam till om behov av fiskväg finns, vilket skall ses mot bakgrund av att det finns främmande arter i form av bland annat amerikansk bäckröding i vattendrag inom närområdet. Det skulle kunna strida mot miljömålet Levande sjöar och vattendrag om man underlättar för dessa och andra främmande arter och sjukdomar att sprida sig genom att öppna upp fiskvandringväg förbi Ryfors Övre vattenkraftverk. Vidare kan konstateras att det idag saknas strömvattenområden av större värde uppströms Ryfors Övre kraftverk och därmed saknas också lämpliga reproduktionsområden för strömvattenlevande fiskarter, t.ex. öring. Förslaget med en latent bestämmelse om

fiskväg grundar sig på att om det i framtiden uppkommer förutsättningar för reproduktion av strömvattenreproducerande fisk, och risken med spridning av främmande arter bedöms som begränsad, så skall det efter påstötning från tillsynsmyndigheten byggas en fiskväg förbi Ryfors Övre kraftverk.

Sökanden har fört en diskussion med ägaren av Ryfors Nedre om en eventuell sammanslagning av de båda kraftverken, men har kommit fram till att det inte finns några förutsättningar för en dylik åtgärd.

Det finns lika många uppfattningar om lämplig minimitappning i en fiskväg som det finns experter. Uppfattningarna varierar från 5 – 40 % av MQ. Enligt de senaste rönen är det 10-12 % av MQ i vandringsvägarna som gäller för att få upp fisken. Större vattenflöden än 12 % har visat sig kunna ha en negativ inverkan på fiskvandringen. Vissa experter anser att 50 l/s per m åbredd är fullt tillräckligt. I aktuellt ärende är bedömningen att 10 % av MQ och samtidigt som att åbredden i Ryfors Övre inte överstiger 5 m så är 260 l/s fullt tillräckligt med vatten för fiskvandring. Föreslagen minimitappning ska jämföras med lägsta lågvattenföringen i vattendraget, 100 l/s, ett vattenflöde som vattendraget torde ha anpassat sig till. Minimitappningen avses att släppas bredvid kraftverket.

Sänkningen av utloppskanalen kommer inte att påverka fallhöjden i Ryfors Nedre kraftverk. Sänkningen av kanalbotten görs enbart för att utöka den våta arean, för att få iväg vattnet vid den utökade utbyggnadsvattenföringen. Någon högre fallhöjd uppnås inte i Ryfors Övre kraftverk. Sökanden förtydligar sina tidigare yrkanden med att få tillstånd till att sänka befintlig kanalbotten till +213.35. Sökanden är villig att införa ett villkor som innebär att arbeten inte utförs under tid för fågelhäckningsperiod, som torde ske under perioden april – maj. Sökanden är villig att upprätta ett kontrollprogram efter samråd med tillsynsmyndigheten och inge detta i god tid innan tillståndsgivna arbeten påbörjas.

Sökanden anser sig ha beskrivit nollalternativet, eftersom det inte är möjligt att bortse från att det har funnits industrianläggningar som nyttjat vattenkraften i ca 300

är på aktuell plats och vattendraget med näraliggande områden har helt anpassat sig till dessa förhållanden.

Ryfors Övre kraftverk är i sådant skick att reinvesteringar måste genomföras i kraftverket för att bibehålla en miljövänlig förnybar energikälla och att det beslutet inte har något med elcertifikat göra. Sökanden har inte någon rådighet i Ryfors Nedre vattenkraftverk och har därför inte någon möjlighet att påverka deras ansökan och planer.

HUVUDFÖRHANDLINGEN

Habo och Mullsjö kommuners miljönämnd har yrkat på att verksamheten ska förenas med sådana villkor och försiktighetsmått som innebär att verksamheten är förenlig med hänsynsreglerna i miljöbalken samt med gällande miljökvalitetsnorm och icke-försämringskravet.

Kammarkollegiet och Länsstyrelsen i Jönköpings län har yrkat att verksamheten ska förenas med sådana villkor och försiktighetsmått som innebär att verksamheten är förenlig med hänsynsreglerna i miljöbalken samt med gällande miljökvalitetsnorm och icke-försämringskravet. Följande villkor bör alltså föreskrivas för tillståndet:

- Anläggningen ska utformas och drivas på ett sådant sätt att den inte utgör ett vandringshinder, upp- eller nedströms, för fisk och andra vattenlevande djur.
- Förbi anläggningen på norra sidan ska en fungerande faunapassage i form av ett omlöp anläggas som kan leda fisk förbi både Ryfors Övre och Ryfors Nedre. Omlöpets närmare utformning och placering ska bestämmas i samråd med tillsynsmyndighet.
- Framför turbinintaget ska ett galler installeras med största spaltvidden 15 mm och med en lutning om 30-35 grader. En flyktväg för fisken ska anordnas. Den närmare

placeringen av gallret och av flyktvägen samt fastställande av tappning till denna ska bestämmas i samråd med tillsynsmyndighet.

- I omlöpet, flyktöppningen och förbi anläggningen ska framläppas det sammanlagda flödet om minst 500 l/s som årsmedelvärde. Tappningen i omlöpet ska varieras månadsvis över året för att efterlikna naturliga flödesvariationer. Fördelningen av minimitappningen ska fastställas i samråd med fiskesakkunnig och bestämmas i samråd med tillsynsmyndigheten. Om tillrinningen är lägre än fastställda minimiflöden ska tillrinningen framläppas. Verksamhetsutövaren ska utföra en anordning som möjliggör mätning av tappningen i omlöpet.
- Ett kontrollprogram för anläggningsarbetena ska inlämnas till Länsstyrelsen senast två månader innan dessa ska påbörjas. Kontrollprogrammet ska innehålla en beskrivning av hur arbetena ska utföras, vilka skyddsåtgärder som ska vidtas samt vilka kontroller som ska utföras. Inventering med avseende på stormusslor samt handlingsplan i händelse av att stormusslor påträffas ska vara en del av kontrollprogrammet.
- Störande arbeten ska undvikas under tiden 1 april - 15 juli.
- Grumlande arbeten får endast utföras under perioden 15 juli - 15 september och åtgärder ska vidtas så att grumlingen till vattendraget minimeras. Åtgärder ska vidtas för att förhindra att ohärdad betong och andra föroreningar riskerar att nå vattendraget.
- För att utvärdera omlöpets funktion ska årliga elfisken utföras i omlöpet under de fem första åren som omlöpet är i drift. Resultatet från elfisket ska årligen redovisas till Länsstyrelsen.
- Faunapassage, fingaller och flyktöppningar ska vara färdiga att tas i bruk senast då kraftverket tas i drift.

Kammarkollegiet inlämnar i samband med huvudförhandlingen *PM om möjligheterna att anlägga en naturlig fiskväg på norra sidan av Ryfors övre och Ryfors nedre kraftverk* som har upprättats av företaget Jönköpings Fiskeribiologi. Denna PM beskriver översiktligt naturvärden i främst Tidan samt redovisar alternativa förslag till utformning av fiskväg.

Ansökan ska avslås om det - vid en avvägning enligt 2 kap. 7 § och 11 kap. 6 § miljöbalken - inte är möjligt att förena verksamheten med yrkade villkor.

För det fall domstolen avslår ansökan om anläggande och drift till nytt kraftverk men bifaller till lagligförklaringen - yrkar kollegiet att villkoren om att anläggningen ska utformas och drivas på ett sådant sätt att fiskvandring förbi anläggningen, upp- och nedströms, kan ske ska kopplas till lagligförklaringen.

Kammarkollegiet bestrider sökandens yrkanden angående ersättningsfri del vid omprövning och verkställighetsförordnande samt yrkar ersättning för rättegångskostnader.

Länsstyrelsen har därutöver yrkat att verksamheten ska förenas med ytterligare villkor enligt följande

- Utformningen av de tekniska lösningarna ska anpassas efter omgivande byggnader så att kulturmiljövärdena tas tillvara. Närmare utformning ska bestämmas i samråd med tillståndsmyndighet.
- En arkeologisk utredning enligt 2 kap 11 § kulturmiljölagen krävs för att ta reda på om synliga eller under mark dolda fornlämningar kommer att beröras av markarbetena för omlöpet. Utredningen bekostas av sökanden och initieras och beslutas av Länsstyrelsens kulturmiljöenhet. Sökanden ska samråda med Länsstyrelsen i god tid innan markarbetena påbörjas så att utredningen kan utföras.

- Maskinkörning och markingrepp inom arbetsområdet, ska ske med hänsyn till kulturmiljön på det sätt som anges i miljökonsekvensbeskrivningen.

Sökanden accepterar de flesta av länsstyrelsens förslag till villkor, dock ej de som är kopplade till att ett omlöp anlagts.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har i samband med huvudförhandlingen i målet hållit syn. Vid synen har iakttagits bl a dämme, utskov, utloppskanal och av Kammarkollegiet föreslaget läge för omlöp.

Rådighet

Sökanden har som ägare till strömfallsfastigheten erforderlig rådighet för kraftverksdriften.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen anser att den av sökanden upprättade miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven enligt 6 kap miljöbalken och ska därför godkännas.

Lagligförklaring

Ryfors Övre kraftverk byggdes 1910 – 1911. Kraftverket brann ned 1927 och återuppbyggdes genast därefter. Några större förändringar bedöms inte ha skett efter det. Domstolen finner att det av länsstyrelsen presenterade historiska kartmaterialet, geometrisk karta daterad 1745, redovisar ett troligt dammläge i anslutning till aktuell plats. Vidare kan domstolen inte utläsa av privilegiebrevet från 1742 att tillstånd har lämnats annat än för ”...åtnjuta vanligt vatten till sin såg vid Nykyrke..”.

Några invändningar mot lagligförklaringen har dock inte framförts, varför domstolen anser att den kan bifallas.

Tillåtlighet

Mark- och miljödomstolen konstaterar att det inte föreligger något hinder mot det sökta tillståndet med hänsyn till de bestämmelser som domstolen har att beakta avseende de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap eller hushållningsbestämmelserna i 3 kap miljöbalken.

Det ekonomiska överskottet från den kraftproduktion som sker för närvarande har sökanden beräknat till cirka 150 000 kr per år. Kostnaderna för de planerade förändringarna skulle inte bli högre än att vattenföretaget ändå förblev lönsamt. För det fall ett omlöp för fisk anläggs skulle dock lönsamheten av kraftproduktionen utebli. Ett tillstånd till sökt förändring av verksamheten borde då inte ges. I sådant fall torde kraftproduktionsverksamheten på sikt få läggas ned och dammarna rivs ut. Det skulle gagna fiskeintressena, men inte kulturmiljöintressena.

Emellertid är den nuvarande vattenverksamheten med tillhöriga byggnader för kraftproduktion m.m. av riksintresse för kulturmiljövården (R 58 Ryfors). Området har av Länsstyrelsen i Jönköpings län (tillsammans med Riksantikvarieämbetet) förklarats vara skyddsvärt av följande anledningar. Det är en bruks- och herrgårdsmiljö kring Ryfors bruk, vars stångjärnssmide var i drift från 1742 till 1906, men präglas framförallt av 1880-talets landskapsarkitektoniskt intressanta parkanläggning, en av landets främsta i sitt slag. Ryfors bruk med två herrgårdar och andra byggnader är inlemmade i en 375 ha stor engelsk park, och rymmer rester efter masugn och stånghammare. Vidare finns Sveriges först anlagda golfbana (1890-tal) och en kägelbana. Idag finns endast ett fåtal bruksmiljöer med dammspeglar bevarade inom Jönköpings län. Dammspeglarna i Ryfors besitter ett miljöskapande och identitetskapande värde för bruket, då dämningen av forsen är upphovet till Ryfors bruksmiljö.

Bevarandevärdet av kulturmiljön i området är enligt Länsstyrelsens kulturmiljöenhet så starkt att anläggningar för fiskvandring inte borde anläggas överhuvudtaget. Kulturmiljöenheten kan dock som en kompromiss tänka sig att en fiskväg anläggs, dock helst av enklare slag för att på så sätt minimera intrånget i den

bevarandevärda kulturmiljön. Såväl Länsstyrelsen som Kammarkollegiet har accepterat en avvägning mellan natur- och kulturmiljöintressena innebärande att en lokalisering av vattenkraftverk på platsen är lämplig. Sökanden har accepterat att en teknisk fiskväg kan anläggas när vandringshinder uppströms vid Ryds kvarn (och Ryfors nedre) inte längre finns. Länsstyrelsen och Kammarkollegiet anser dock inte att ett sådant latent villkor ska finnas avseende fiskvandringsväg.

Lönsamheten för den enskilde att driva kraftverket vidare kan ifrågasättas om även kostnaderna för en fiskväg/omlöp ska beaktas i den båtnadsberäkning som ska göras enligt 11 kap. 6 § miljöbalken. Även om anläggandet av en fiskväg/omlöp beaktas och skulle medföra att verksamheten blir olönsam, kan den dock vid en samhälls-ekonomisk bedömning tillåtas eftersom den ur allmän synpunkt kommer att få stor betydelse för kulturmiljövärden i området. Jfr Bengtsson m.fl. Kommentarer till miljöbalken del I sid 11:19 in fine.

Domstolen finner, efter syn på platsen, att det mot bakgrund av de topografiska förhållandena sannolikt funnits ett, åtminstone partiellt, naturligt vandringshinder i läget för Ryfors övre. Vad gäller fiskbeståndet i Tidån och Stråken respektive värdet av ett omlöp för fiskbeståndets fortlevnad går uppgifterna isär mellan sökanden respektive länsstyrelsen i Jönköpings län och Kammarkollegiet. Sökanden framhåller att öringstillgången är dålig i Stråken och att några standardiserade undersökningar av fiskfaunan inte har genomförts i aktuell del av Tidån. Enligt den PM som Kammarkollegiet presenterade i samband med huvudförhandlingen har äldre elfisken (år 2001) påvisat fångst av elritsa och signalkräfta ca 2,5 km uppströms Ryfors respektive fångst av öring ytterligare uppströms mellan sjöarna Nässjön och Brängen. Under 1980- och 1990- talet har amerikansk bäckröding fångats mellan sjön Jogen och Strängseredssjön. Länsstyrelsen pekar ut potentiella lekogränder för öring mellan Stråken och Nässjön. Domstolen bedömer sammanfattningsvis att inga aktuella uppgifter föreligger som kan styrka att några starka bestånd av exempelvis öring förekommer i Tidån men att en förklaring kan vara förekomsten av vandringshinder, i form av befintliga dämmen vid Ryds kvarndamm samt Ryfors övre och nedre.

Enligt VISS klassas sträckan mellan Stråken och Nässjön för närvarande ha en god ekologisk status (en eventuell omklassning till Måttlig kan aktualiseras under 2015). Vattendraget är utsatt för en stor hydromorfologisk påverkan, bland annat genom förekomsten av dammar eller andra hinder som hindrar vattenlevande växter och djur från att sprida sig. Vidare anges ett av identifierade miljöproblem vara att bäckröding och signalkräfta förekommer vilket innebär en negativ påverkan på den lokala öringpopulationen.

Mark- och miljödomstolen bedömer att en fiskväg borde anordnas vid Ryfors övre. Ett omlöp, som Kammarkollegiet föreslagit, medger dock sannolikt bättre förutsättningar för fiskvandring än vad som var naturligt innan dämnet vid Ryfors övre anlades.

Emellertid utgör dammen vid Ryds kvarn ett fiskvandringshinder (liksom dämnet vid Ryfors nedre). Nyttan av att anlägga en fiskväg, oavsett om den är en teknisk eller i form av ett omlöp, bedöms vara ytterst marginell så länge hindret uppströms kvarstår. Med hänsyn till kraftproduktionens relativt ringa lönsamhet i kombination med det starka bevarandeintresset av kulturmiljön i området är det skäligt, i enlighet med bestämmelsen i 2 kap. 7 § miljöbalken, att i detta speciella fall föreskriva ett latent villkor om anläggande av teknisk fiskväg.

Villkor

Med beaktande av vad som ovan sagts under **Tillåtlighet** bedömer mark- och miljödomstolen att ett latent villkor om en teknisk fiskväg ska föreskrivas. Hur den tekniska fiskvägen ska utformas bör närmare ske i samråd med Länsstyrelsen när villkoret utlöses.

Sökandens reviderade förslag till minimitappning till huvudfåran efterliknar en oregerad flödesregim och har fyra olika minimitappningar under året som tillsammans ger ett årsmedelflöde av 340 l/s. Mullsjö kommun, Kammarkollegiet och Länsstyrelsen i Jönköpings län anser att minst 500 l/s i huvudfåran ska släppas

som årsmedelvärde. Domstolen menar att sökandens förslag bör godtas som minsta tappning.

I övrigt finner mark- och miljödomstolen inte anledning att fastställa andra villkor än vad som framgår av domslutet.

Kontroll

Den närmare kontrollen av hur arbetena m.m. utförs, utformas och följs upp bör avgöras inom ramen för ett kontrollprogram. Förslag till kontrollprogram ska upprättas av bolaget och inges till tillsynsmyndigheten i så god tid, att det kan godkännas av tillsynsmyndigheten, innan den tillståndsgivna vattenverksamheten påbörjas.

Arbetstid

Mark- och miljödomstolen fastställer den av sökanden yrkade arbetstiden till tio (10) år.

Oförutsedd skada

Mark- och miljödomstolen bestämmer tiden för anmälan om anspråk på grund av förutsedd skada till fem (5) år enligt sökandens förslag.

Verkställighetsförordnande

De skäl sökande angett för att erhålla ett verkställighetsförordnande bedömer domstolen inte vara tillräckliga för att ett sådant ska lämnas. Yrkandet om verkställighetsförordnande enligt 22 kap 28 § miljöbalken ska därmed avslås.

Omprövning

Mark- och miljödomstolen bedömer att vid en omprövning av tillståndet ska sökanden inte behöva avstå från mer än 1/20 av värdet av den vattenmängd som omfattas av tillståndet.

Prövningsavgift

Anledning saknas att ändra den tidigare preliminärt beslutade avgiften för målets prövning.

Rättegångskostnad

Kammarkollegiet har begärt ersättning för rättegångskostnader i målet med 53 600 kr, varav 21 600 kr avser det arbete Jönköpings Fiskeribiologi utfört och resterande del kollegiets eget arbete. Sökanden har medgett att betala 40 000 kr totalt i ersättning för rättegångskostnader. Detta då kollegiet endast företrätt fiskeintressena i målet och inte de allmänna intressena på rätt sätt. Mark- och miljödomstolen bedömer dock av den begärda ersättningen är skälig, varför yrkat belopp ska medges.

Fiskeavgift

En annuitetsberäkning visar att en engångsbetalning idag på 3 698 kronor motsvarar de beräknade årliga betalningarna under avskrivningstiden 25 år. Sökanden ska därför förpliktas att utge detta belopp som ett engångsbelopp.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 425)

Överklagande senast den 26 juni 2014. Prövningstillstånd krävs.

Anders Enroth

Mats Käll

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Anders Enroth, ordförande, och tekniska rådet Mats Käll samt de särskilda ledamöterna Bo Essvik och Östen Andersson.